
Invloed van voetbalclubs op de gemeentelijke overheid

een vergelijkend onderzoek bij clubs uit het betaalde
voetbal

J.M. Bos en G.P.A. Braam

Inleiding

Dit is het verslag van een onderzoek¹ naar invloed die clubs uit het betaalde voetbal uitoefenen op de gemeentelijke overheid. In 1977 gaven de Nederlandse gemeenten ruim 11 miljoen gulden uit aan het betaalde voetbal (VNG, 1979). Dit bedrag wordt verstrekt in directe vorm (accommodaties, subsidies, renteloze leningen en overnemen van exploitatiekosten) en in indirecte vorm (het verhuren van accommodaties beneden de kostprijs). In dit bedrag is niet alles begrepen. Vaak worden een aantal zaken hier buitenom gefinancierd, zoals het aanleggen van parkeerterreinen, het bouwen van lichtmasten, kantines etc. Het totaalbedrag van deze categorie uitgaven, zo vermoeden wij op grond van indrukken uit het onderzoek, kon wel eens even hoog zijn als de zojuist genoemde 11 miljoen.

Voor ons is van belang dat deze uitgaven plaats vinden als reacties op specifieke verzoeken van clubs om bepaalde problemen tot een oplossing te brengen. Anders geformuleerd, deze geldstroom is een gevolg van *invloedsuitoefening*.

'Invloed' aldus opgevat, is een dynamiserend element in de samenleving: het zet processen in beweging of remt ze af. Invloed heeft daardoor gevolgen voor de samenleving, in het bijzonder voor de maatschappelijke verhoudingen.

De gevolgen van invloed zijn er in meer dan één opzicht. Sommige zijn verreichend. Zo kan b.v. de middenstroom waarop beslag wordt gelegd niet voor andere doeleinden worden aangewend. Daarmee komt de verdeling van middelen over de diverse voorzieningen in een gemeente in het geding, zowel binnen de sport als daarbuiten (bijvoorbeeld de verdeling over sport, schouwburgen, plantsoenen, onderwijs, e.d.). Hoewel deze verdeling de gevolgen van invloed bij uitstek illustreert, zullen wij ons in dit artikel op andere gevolgen richten.

In dit onderzoek staan centraal de eventuele *verschillen* in invloed op de gemeentelijke overheid tussen de *afzonderlijke* clubs uit het betaalde voetbal. Ook dit heeft betrekking op belangrijke gevolgen. Het houdt in dat we moeten nagaan of de ene club van 'haar' gemeente meer gedaan krijgt dan een andere

club (in een andere gemeente). Daartoe zijn de hiervoor genoemde gevolgen in dit onderzoek afgebakend naar de *gevolgen voor de club zelf*. We kunnen dus spreken van invloed die geheel of *mede ten eigen bate* is uitgeoefend. Daarmee zijn het object van studie en ook de hier te schetsen werkwijze analoog aan die in het onderzoek van Braam (1973), waar de invloed van bedrijven op de overheid werd nagegaan.

Onze onderzoeksvraag is dus in wezen eenvoudig namelijk: wat zijn de (frequentie-)verdelingen van invloed. We willen bijvoorbeeld nagaan of clubs uit de eredivisie meer gedaan krijgen dan clubs uit de eerste divisie. Daarmee krijgen we een inzicht in de mate waarin sommige categorieën worden 'overbedeeld' dan wel 'onderbedeeld'. Maar er is meer. We kunnen ook nagaan, door welke 'partij' in het proces een scheve verhouding wordt veroorzaakt. Als een club niets krijgt, kan het zijn dat zij eenvoudig nooit ergens om heeft gevraagd, maar het is eveneens mogelijk dat op haar vragen door de overheid voortdurend negatief is gereageerd. Vooral dat laatste levert inzichten op omtrent het overheidsbeleid voor wat betreft de toedeling van middelen. Wij kunnen ook vaststellen met welke *kenmerken* van club of gemeente de betreffende overheidsbeslissingen samenhangen. Reageren b.v. gemeentelijke overheden 'williger' op hooggeplaatste clubs dan op lagere, of op clubs met voorzitters die lid zijn van bepaalde kringen zoals de Rotary dan op clubs waarvan de voorzitter geen lid van dergelijke kringen is? Kortom, we kunnen onderzoeken met welke factoren de beslissingen samenhangen.

1. Invloed en invloedsmeting: de 'procesmethode'

Het invloedsproces en de 'procesmethode'. We kunnen een invloedsproces opvatten als een beweging van een club naar de overheid (en terug). De hoofdelementen zien we in het volgende voorbeeld. Als een club bij het stadion onvoldoende parkeergelegenheid heeft, is dit een *probleem* waarmee de *belangen* van de club zijn gemoeid. Om dit probleem op te lossen kan ze een beroep doen op de overheid. De overheid kan deze invloedspoging wel of niet *inwilligen* (de club heeft dan wel of niet *succes*). In figuur 1 is dit schematisch weergegeven.

FIGUUR 1

Essentieel is nu dat het proces in enkele hoofdelementen uiteen is gelegd. Daardoor is het toegankelijk voor waarnemingen en wel waarnemingen in tamelijk *directe* zin. Er is dus een reconstructie mogelijk van *feitelijk voorgekomen* gebeurtenissen; van het feitelijke invloedsproces. Dit verleent deze methode – die reeds op enkele terreinen met vrucht is beproefd (Braam, 1973; Elting en Even, 1978; Alferink, 1980, Brand en Van Goor, 1981) – en die we de 'procesmethode' noemen, haar specifieke kenmerken. De meeste andere methoden die tot dusverre zijn aangewend, hebben namelijk een sterk indirect karakter. Men stelt reputaties, posities of participanten vast (verg. Ellemers, 1968, Felling, 1974), maar het blijft dan onduidelijk wat men eigenlijk meet. Daarentegen kan met de procesmethode duidelijk worden vastgesteld wat er met de invloedsuitoefening is *bereikt*. Met andere woorden de *effecten* kunnen worden opgespoord. Daarmee wordt in belangrijker mate recht gedaan aan de inhoud van het begrip invloed.

Het begrip invloed. Invloed kunnen we, in overeenstemming met de min of meer gangbare intuïtieve opvattingen, omschrijven als het *vermogen* van een persoon, groep of organisatie om *effecten te weeg te brengen*, en wel effecten die de maatschappij raken. Voor een uitvoerige verantwoording van deze omschrijving alsmede voor specificaties zie Braam (1973).

Met de procesmethode kunnen niet alleen de effecten zelf worden opgespoord maar ook door wie ze zijn teweeggebracht. Het 'teweegbrengen' is een essentieel element in de omschrijving van invloed. Het is namelijk de schakel tussen de persoon, of de groep of de organisatie en het effect. Hier tussen moet immers een oorzaak-gevolg relatie bestaan, opdat het effect aan die persoon kan worden *toegerekend*. Ook kan men met de procesmethode de *achtergronden* van effecten belichten. Daarover aanstonds meer.

Eerst dienen we enkele punten uit de omschrijving nader te specificeren of toe te lichten.

- We nemen uitsluitend de effecten in beschouwing die direct van betekenis zijn voor de problemen van de clubs. Zoals we reeds opmerkten, staat de invloed die geheel of mede ten eigen bate is uitgeoefend centraal.
- Om invloed als 'vermogen' op te sporen moeten we niet wat willekeurige effecten opsporen, maar de *verzameling* effecten over een bepaalde, wat langere tijdsperiode. In het onderzoek is een periode van drie jaar genomen.
- Effecten kunnen veroorzaakt zijn door invloeds pogingen, maar ook doordat de overheid in haar besluitvorming ongevraagd met de belangen van een club rekening houdt. Dit is 'anticipatie door de overheid' (zie Braam, 1973, hoofdstuk 2). Enige verkenningen vooraf wezen uit dat dit zich op het terrein van ons onderzoek hoogst zelden voordoet. We beperkten ons daarom tot effecten ten gevolge van invloeds pogingen.

- De effecten tengevolge van invloedspogingen moeten voor elk *afzonderlijk* invloedsproces worden vastgesteld. Zouden we dit niet doen, dan blijft onbekend of de invloedspoging van de club inderdaad de *oorzaak* van het effect is. In ons voorbeeld van onvoldoende parkeer gelegenheid bij het stadion kan bijvoorbeeld een parkeerterrein zijn aangelegd, omdat de bewoners in de buurt daar behoefte aan hadden. Hieruit blijkt dat we ook de belangen van de *club*, die we operationaliseren door middel van problemen, in beschouwing moeten nemen. Dus het *gehele* proces van problemen, invloedspogingen en successen moet in kaart gebracht worden. Op dit gehele proces nu moet een oorzakenanalyse worden toegepast. De wijze waarop deze oorzaken worden geschat, wijkt af van de gebruikelijke causale analyse. Zij vindt plaats volgens een werkwijze die door Lazarsfeld en Rosenberg (1955) 'The Empirical Analysis of Action' is genoemd. Dit houdt in dat voor elk proces een kleine 'case-study' verricht moet worden.
- Ook al is de oorzakenanalyse goed uitgevoerd, dan nog geeft het aantal effecten zonder meer nog weinig inzicht in de achtergronden. Dat wil zeggen, we weten nog weinig van het gedrag van de 'partijen' in het invloedsproces, dus van de clubs (de vragers) enerzijds en de overheid (de beslissers) anderzijds. Voor deze achtergronden zijn echter goede indices te vormen. Hieraan zullen we nu aandacht besteden.

Achtergronden: drie invloedsaspecten. Gesteld twee clubs hebben een verschillend aantal effecten (successen) bereikt. Hoe is dit verschil tot stand gekomen? Het is mogelijk dat de ene club veel meer invloedspogingen heeft ondernomen dan de andere. Maar het is ook mogelijk dat de overheid hen niet gelijk heeft behandeld. Om het gedrag van de vrager en van de beslisser te beschrijven ontleden we het proces in drie invloedsaspecten. De eerste twee hebben betrekking op de vrager, t.w. a) latente anticipatie (AL) en b) manifeste anticipatie (AM) – het derde c) de getoetste invloed (T) – betreft de beslisser.

a. *latente anticipatie* (AL), dat is het aantal problemen dat een club percipieert.

$$AL = P$$

Deze index weerspiegelt als het ware de mate waarin een club zijn eigen problemen 'ziet' of onderkent (verg. Runciman, 1966). De index heeft alleen betekenis als we clubs vergelijken, die zich zoveel mogelijk onder *gelijke condities* bevinden.

b. *manifeste anticipatie* (AM) Als clubs problemen onderkennen, zal de ene club meer 'durf' hebben om bij de overheid aan te kloppen dan de andere. Dit wordt weergegeven door

$$AM = \frac{IP}{P} = \frac{\text{aantal invloedspogingen}}{\text{aantal problemen}}$$

In de twee zojuist genoemde aspecten worden de zogenaamde 'non-descisions' verdisconteerd (Bachrach en Baratz, 1962, 1963). Immers hoe lager de waarde van de indices, hoe minder onderwerpen er bij de beslissers 'op tafel komen'.

c. *getoetste invloed* (T). De laatste index geeft, zoals reeds is opgemerkt, het gedrag van de beslisser weer. Het betreft een reeds lang bekende maatstaf. Deze geeft de mate aan waarin de overheid invloedspogingen inwilligt.²

$$T = \frac{S}{IP} = \frac{\text{aantal successen}}{\text{aantal invloedspogingen}}$$

Een zeer belangrijke eis voor de onderzoeksopzet is, mede gezien het voorafgaande, de *vergelijkbaarheid* van de onderzoekseenheden (de clubs). Met name de eerste index AL (het aantal problemen) heeft anders geen betekenis. Om deze reden hebben we ons beperkt tot clubs in het *betaalde* voetbal. Er is echter meer nodig voor een goede vergelijkbaarheid. Dit komt ter sprake bij de beschrijving van de onderzoeksopzet.

2. Het onderzoek

In deze paragraaf bespreken we de hypothesen en de onderzoeksopzet.

2.1 De hypothesen. De sociale ruiltheorie stelt ons in staat hypothesen te formuleren die van toepassing kunnen zijn op de onderzoekssituatie. In de sociologie wordt doorgaans het begrip ruil gebruikt om relaties tussen individuen en tussen groepen te verklaren. (Blau, 1964; Homans, 1961). Bij de ruil gaat het om zaken die zowel materieel als immaterieel van aard kunnen zijn. Voor ons is van belang dat ruil niet alleen tussen individuen maar ook tussen groepen plaats kan vinden. Niet de voordelen voor het individu staan dan centraal, maar de voordelen voor de groep als geheel. Ruil houdt uiteraard in dat tegenover de prestatie van de één een tegenprestatie van de ander behoort te staan. Passen we een en ander hier toe dan kunnen we stellen dat de betaalde voetbalclubs prestaties leveren aan de gemeente. Als belangrijkste kunnen genoemd worden:

- promotie van de gemeente. Dit is een immaterieel goed waaraan de gemeente veel gelegen kan zijn. Vooral als de club op internationaal niveau speelt betekent dit dat de gemeente ver over de grenzen bekendheid krijgt.
- stimulering van de actieve recreatie. Bij goede prestaties van een sportbeoefenaar of een club neemt het aantal beoefenaren van die sport toe. Dit was duidelijk te zien aan de toeneming van het ledenaantal van de schaatsbond in

de succesrijke periode Schenk/Verkerk.

- passieve recreatie. Het betaalde voetbal trekt publiek. Het gemiddelde toeschouwersaantal in de competitie 1979/1980 bedroeg 7.000 per wedstrijd. De publieke belangstelling hangt sterk samen met het niveau waarop de club speelt, daarentegen in het geheel niet met de grootte van de plaats waar de club zijn thuiswedstrijden speelt.

De tegenprestaties van de gemeente bestaan voornamelijk uit subsidies en inwilliging van invloeds pogingen van de club. Op grond van de ruiltheorie zou men nu een zeker *evenwicht* tussen 'prestaties' en 'tegenprestaties' mogen verwachten. Dus hoe groter de prestaties van de club, hoe meer tegenprestaties door de gemeente (= hoe meer invloed van de club). Essentieel is nu dat in het denken en handelen in de praktijk prestaties niet echt gemeten zullen worden. Ze worden afgeleid uit globale kenmerken (Parsons 1969). Voorbeelden van dergelijke kenmerken zijn 1. het niveau waarop de club speelt en 2. de mate waarin de clubresultaten een stijgende lijn vertonen (en daarop hoop voor de toekomst wordt gebaseerd). In het laatste geval speelt met name de *verwachte* waarde van de prestatie een rol. De gemeente zou kunnen veronderstellen dat haar tegenprestaties in de toekomst hogere prestaties van de club zullen opleveren.

De volgende hypothesen zijn rechtstreeks op het voorgaande gebaseerd.

Hypothese A: Naarmate het niveau waarop een club speelt hoger is zal haar invloed op de gemeente groter zijn (bijbehorende variabele: clubniveau)

Theoretisch gezien kan men het clubniveau ook opvatten als een indicator voor sociale rang; althans als één dimensie hiervan. De overtuiging dat met de hoogte van de rang de invloed toeneemt, is wijd verbreid. Braam (1973) concludeerde daaruit bij zijn hypothesevorming dat, indien *bedrijfsomvang* een goede indicator was voor sociale rang, grote bedrijven meer invloed op de overheid zouden hebben dan kleine bedrijven. Ongetwijfeld mag zijn onderzoeksbevinding verrassend heten. Op zijn terrein van onderzoek – invloed op het gebied van waterstaatkundige voorzieningen – vond Braam de hypothese namelijk niet bevestigd. Met onze zojuist genoemde hypothese – die een zekere verwantschap vertoont met die van Braam – willen we nagaan of de tendentie dat deze dimensie van sociale rang niet met invloed samenhangt meer algemeen is.

Het clubniveau werd vastgesteld op grond van de competitie-eindstanden 1974/1975 t/m 1977/1978. Tot het hoogste niveau werden de clubs gerekend die steeds in de eredivisie speelden. Tot de middencategorie rekenden we de clubs die minstens één jaar in de eerste divisie uitkwamen, dan wel minstens twee keer aan de nacompetitie

voor een plaats in de eredivisie deelnamen. De resterende clubs – die speelden dus steeds in de eerste divisie en bleken geen enkele maal aan de nacompetitie deel te hebben genomen – vormden de categorie 'laag' clubniveau.

Hypothese B: Naarmate de prestatiecurve van een club gunstiger is, zal haar invloed op de gemeente groter zijn (variabele: prestatiecurve) Braam (1973) vond dat de omvang van het bedrijf – gemeten naar het aantal werknemers – niet positief correleerde met invloed, maar wel de groei. Groeiende bedrijven qua omvang hadden meer invloed op de overheid dan niet groeiende bedrijven. We willen nagaan of dit verschijnsel algemener is dan alleen uit Braam's bevindingen geconcludeerd mag worden.

Groei wordt hier opgevat als groei in de prestaties zoals die tot uitdrukking komen in de competitie-eindstanden. De eindstand van de competitie 1977/1978 werd daartoe vergeleken met die van 1974/1975. Promotie naar de eredivisie dan wel een stijging van meer dan twee plaatsen binnen een divisie werd als een prestatiestijging aangemerkt. Degradatie naar de eerste divisie of een daling van meer dan twee plaatsen zagen we als een prestatiedaling. Van een gelijkblijvende prestatie was dus sprake als er geen verandering van meer dan twee plaatsen op de ranglijst had plaatsgevonden of geen sprong tussen divisies.

Met de twee voorafgaande hypothesen kan in termen van ruil worden nagegaan of de overheid de 'ruilwaarde' van de clubs afleidt uit het niveau van de clubs of uit de prestatiecurve dan wel uit beide.

Aangezien er geen verband bestond tussen clubniveau en prestatiecurve ($\gamma = -.08$) werden hypothese A en B onafhankelijk van elkaar getoetst.

Naast een tweetal hypothesen waarin clubvariabelen een rol spelen, formuleerden we twee hypothesen met betrekking tot gemeentekennmerken. Deze zijn als volgt te funderen. Het leveren van prestaties kan bij de clubs verwachtingen wekken. Maar het is ook mogelijk dat de clubs anticiperen op het niveau waarop de gemeente tegenprestaties kan leveren. Uitgangspunt is hier niet de waarde van de eigen prestatie maar het potentieel aan tegenprestaties die men de andere partij toedenkt. Deze tegenprestaties kunnen onder meer afhangen van de grootte van de gemeente en van de steun die men reeds van de gemeente ontvangt. Dit voert tot de twee volgende hypothesen.

Hypothese C: Clubs in grote gemeenten hebben meer invloed op de gemeente dan clubs in kleine gemeenten. (variabele: gemeentegrootte) Omdat grote gemeenten absoluut gezien meer geld tot hun beschikking hebben dan kleine gemeenten ligt het voor de hand te veronderstellen dat een verzoek van een club in een grote gemeente gemakkelijker ingewilligd kan worden. We veronderstellen daarbij dat de kosten die de club moet maken voor accommodatie, betaling van spelers etc., niet samenhangen met gemeentegrootte. Een

veronderstelling die alleszins redelijk lijkt.

Zoals verderop nog zal blijken is de onderzoeksupzet zodanig gekozen dat er geen samenhang bestaat tussen de gemeentegrootte en clubniveau.

Hypothese D: Clubs die weinig (directe en indirecte) steun³ van de gemeente ontvangen hebben meer invloed op de gemeente dan clubs die veel steun krijgen. (variabele: gemeentesteun)

Aanvragen van clubs stuiten in de gemeenteraad nogal eens op bezwaren. Men is dan van mening dat de gemeente al veel voor de club doet in de vorm van subsidies e.d. Een verzoek tot verbetering van b.v. accommodaties ontmoet weerstanden op grond van de reeds verstrekte steun. Het resterende potentieel aan door de gemeente te leveren tegenprestaties wordt derhalve kleiner geacht.

Tussen de beide gemeentevariabelen bestaat een samenhang ($\gamma = .75$). Grote gemeenten geven een groter bedrag aan steun dan kleine gemeenten. Bij de analyse komen we hierop nog terug.

Behalve de vier hypothesen vallen er een aantal andere factoren te onderzoeken die de grootte van de invloed mede kunnen bepalen. Er zijn daarbij twee categorieën te onderscheiden.

De eerste categorie factoren ontleen we aan de veronderstelling dat de invloed van de clubs mede zal afhangen van de *invloedsbases van de voorzitter*. De club wordt namelijk naar 'buiten toe' door de voorzitter vertegenwoordigd. Verwacht mag worden dat zijn prestige, zijn deskundigheid in sociaal-organisatorische zin (b.v. in het leggen van contacten), alsmede het vertrouwen dat hij weet in te boezemen voor de beslissing van belang zijn.

De tweede categorie factoren heeft vooral betrekking op de gemeente (b.v. het 'klimaat' voor de betaalde voetbalclubs) alsmede op de integratie van club en gemeentebestuur en op de positie van de club in de gemeente.

Het is niet goed mogelijk om de onderzoeksupzet ook nauwkeurig op dit deel van het onderzoek af te stemmen. De betreffende resultaten zien we daarom als nevenresultaten.

2.2. De onderzoeksupzet. Zoals we reeds opmerkten, vereist de procesmethode een hoge mate van onderlinge vergelijkbaarheid van de te onderzoeken organisaties. Allereerst is er welbewust gekozen voor clubs uit het betaalde voetbal. Deze clubs bewegen zich allemaal, soms zelfs letterlijk, op hetzelfde terrein. Om de onderlinge vergelijkbaarheid nog verder op te voeren werden clubs die op meer dan één gemeente georiënteerd waren buiten het onderzoek gelaten. Hetzelfde gold voor clubs die met meer dan één betaalde voetbalclub binnen één gemeente opereerden. Er resteerden 29 clubs en evenzoveel gemeenten.

Met het oog op de gewenste onafhankelijkheid tussen twee van de belangrijk-

ste onderzoeksvariabelen, clubniveau en gemeentegrootte, werden de volgende eisen gesteld aan de op te nemen clubs en gemeenten in het hoofdonderzoek.

- Het aantal clubs diende per clubniveau niet te sterk te verschillen (zoals we reeds opmerkten, hebben we een indeling in drie niveaus gehanteerd).
- Het aantal grote gemeenten diende overeen te komen met het aantal kleine gemeenten. Als grens voor de gemeentegrootte kozen we de mediaanwaarde (80.000 inwoners).
- De zes mogelijke combinaties op grond van clubniveau en gemeentegrootte dienden even sterk bezet te zijn.

Bovendien was, gelet op de landelijke spreiding, het wenselijk uit elke provincie met betaald voetbal minstens twee clubs in het hoofdonderzoek op te nemen.

Het overgrote deel van de z.g. clubs die voor het hoofdonderzoek in aanmerking kwamen kon op grond van genoemde eisen worden geplaatst. De resterende 4 clubs werden benaderd in het kader van een vooronderzoek.

De verdeling van de clubs naar gemeentegrootte en clubniveau in het onderzoek was als in tabel 1. Omdat de respons 100% was, werd de voorgenomen verdeling ook verkregen.

Tabel 1 De betaalde voetbalclubs naar gemeentegrootte en clubniveau, aantallen

gemeentegrootte	clubniveau			totaal
	laag	midden	hoog	
klein	4	4	4	12
groot	4	5	4	13
totaal	8	9	8	25

Over veldwerk en operationalisering merken we kort het volgende op. Aan de respondent, 22 maal was dat de clubvoorzitter, werd in een gemiddeld ruim 2½ uur durend gesprek informatie gevraagd over de club en over hemzelf. Deze gesprekken waren ten aanzien van sommige aspecten noodgedwongen enigszins verhullend. Zij werden gevoerd in 1979. Centraal stonden de problemen waarmee de club in de jaren 1976/1978 te kampen had. Daarbij ging het vooral om de aanpak van de problemen. We beperkten ons tot problemen in de accommodatiesfeer (b.v. tribunes, verlichting) en in de vermogenssfeer (b.v. schuldenlast). Bestuurlijke problemen e.d. werden buiten beschouwing gelaten. De beperking had als doel de vergelijkbaarheid van het invloedsdomein zo groot mogelijk te maken. Bovendien konden de problemen etc. in geld uitgedrukt worden. Als de gemeente was ingeschakeld bij de oplossing van het probleem merkten we dat als een invloeds poging aan. Reageerde de gemeente positief, dan werd dit als een succes beschouwd. Het succes kan zowel een totale als een gedeeltelijke inwilliging inhouden.⁴

Geruime tijd na het vraaggesprek werd telefonisch de afloop nagetrokken van destijds nog lopende verzoeken aan de gemeente. Op grond van deze aanvullende informatie kon in alle gevallen toedeling plaatsvinden aan de categorie ingewilligde of de categorie niet ingewilligde invloedsposingen.

3. De onderzoeksbevindingen

3.1. *Overzicht van de waarnemingen.* Voordat we overgaan tot het presenteren van de resultaten met betrekking tot de hypothesen, geven we in tabel 2 de verdelingen van de aantallen problemen, invloedsposingen en successen en de daarmee corresponderende bedragen in de accommodatiesfeer en in de vermogenssfeer.

Tabel 2 Problemen, invloedsposingen en successen in accommodatie- en vermogenssfeer (Tussen haakjes de corresponderende bedragen)

	Accomodatatie		Vermogen	
	aantal	(bedrag in f 1.000,-	aantal	(bedrag in f 1.000,-
Problemen	168	(78.390)	43	(21.240)
waarvan Invloedsposingen	133	(64.336)	18	(7.990)
waarvan Successen	65	(29.155)	11	(3.225)

Niet alle problemen vereisten financiën om tot een oplossing te worden gebracht. Toch was dit met ruim 90% van de problemen in de accommodatie- en in de vermogenssfeer wel het geval. Per onderscheiden invloedsaspect volgen enkele kanttekeningen.

Latente anticipatie (AL = aantal problemen). Er is een groot verschil in het aantal accommodatie- en vermogensproblemen. Dit is begrijpelijk omdat een vermogensprobleem door verschillende factoren tegelijk veroorzaakt kan zijn. Voor een overzicht van de in het onderzoek waargenomen problemen wordt naar Bijlage A verwezen. Voorts zien we dat in totaal bijna 100 miljoen nodig zou zijn geweest om alle problemen op te lossen. Het merendeel (79%) zou aangewend worden ter verbetering van de accommodatie.

Manifeste anticipatie (AM = het percentage van de problemen waarvoor invloedsposingen zijn ondernomen). De clubs vroegen in totaal voor meer dan 70 miljoen, het meeste ten behoeve van de accommodatie. De gemiddelde AM in de accommodatiesfeer overtreft die in de vermogenssfeer (79% vs 42%). De gemeente werd dus relatief vaker ingeschakeld bij accommodatieproblemen dan bij vermogensproblemen.

Getoetste invloed (T = het percentage van de invloeds pogingen dat succes opleverde). AM voor de vermogenssfeer is weliswaar geringer dan die voor de accommodatiesfeer maar daar staat tegenover dat T groter is (61% vs 49%). In totaal verstrekten de gemeenten voor 32 miljoen ten gevolge van invloeds pogingen. Dat is gemiddeld bijna elf miljoen per jaar. Omdat het hier 25 van de 37 betaalde voetbalclubs betreft, mag geconcludeerd worden dat het bedrag dat in 1977 door de gemeenten ten behoeve van de betaalde voetbalclubs werd uitgegeven aanzienlijk hoger is dan de 11 miljoen volgens het VNG (1979).

Gezien het grote aandeel van de accommodatiesfeer in het totaal, de geringe absolute aantallen in de vermogenssfeer en de naar ons idee grotere mate van exactheid van de gegevens, met name de bedragen die er mee gepaard gaan, beperken we ons in de verdere analyse tot eerstgenoemde sfeer.

3.2. De onderzoeksbevindingen en de hypothesen. Per invloedsaspect, zijn de fracties per categorie clubs berekend (b.v. categorie clubs in grote gemeenten t.o.v. categorie clubs in kleine gemeente). Telkens vonden we dus het aantal problemen (AL), het percentage waarvoor invloeds pogingen is ondernomen (AM) en het percentage invloeds pogingen dat succes heeft (T). In feite gaat het bij de laatste twee indices om gewogen gemiddelden. (voor nadere toelichting zie Braam 1973 hfdst. 6).

Behalve het *aantal* problemen etc., is er het *bedrag* dat met elk probleem etc. gemoeid is. Deze twee zaken hebben we als volgt gehanteerd. We beschouwen het invloedsproces primair als interactie of non-interactie proces. De analyse met aantallen problemen etc. staat dus centraal. Hiermee is niet verdisconteerd welke bedragen er mee gepaard gaan. Er is dus nergens in het invloedsproces verschil gemaakt in gewichten. In latere analyses hopen we daarop terug te komen. Wel zullen we de verdeling naar de bedragen⁵ aan problemen e.d. als aparte, andersoortige informatie vermelden. Deze verdelingen laten zien welke categoriën clubs het meeste geld nodig hebben voor de oplossing van hun accommodatieproblemen, het meeste geld daarvoor aan de gemeente vragen en tenslotte het meeste geld krijgen.

Tabel 3 bevat voor de vier hypothesen de verdelingen per invloedsaspect naar aantallen en bedragen. Clubs zonder problemen kunnen geen invloeds pogingen ondernemen en clubs die geen invloeds pogingen ondernemen kunnen geen succes behalen. Dit leidt er toe dat het aantal clubs per invloedsaspect varieert. Voor AL, AM en T zijn de aantallen clubs respectievelijk 25, 24 en 22. Een gevolg hiervan is ook dat soms het gemiddeld gevraagde bedrag het gemiddeld bedrag aan problemen overtreft.

Tabel 3 levert een interessant en gedifferentieerd beeld op. Allereerst zien we voor de getoetste invloed, dat een beeld geeft van de overheidsbeslissingen, dat ten aanzien van het clubniveau en de prestatiecurve een tendentie in de richting

Tabel 3 Invloed naar clubniveau, prestatiecurve, gemeentegrootte en gemeentesteun en de daarmee corresponderende bedragen (Tussen haakjes het aantal clubs in de betreffende categorie)

	AL*	Invloedsaspecten AM* (%)	T* (%)	problemen	Bedragen (in f 1.000,-) gevraagd	gekregen
A: Clubniveau						
laag	6.0 (8)	92 (7)	36 (6)	2.014	2.280	1.572
midden	7.1 (9)	73 (9)	57 (8)	2.918	2.214	1.120
hoog	7.0 (8)	75 (8)	52 (8)	4.502	3.556	1.344
B: Prestatiecurve						
gedaald	4.0 (7)	79 (6)	27 (6)	1.064	1.206	123
gelijk	7.9 (9)	89 (9)	54 (8)	3.366	3.006	2.248
gestegen	7.7 (9)	70 (9)	52 (8)	4.515	3.338	1.304
C: Gemeentegrootte						
klein	5.5 (13)	76 (12)	53 (106)	2.394	2.183	992
groot	8.0 (12)	81 (12)	46 (12)	3.939	3.178	1.603
D: Gemeentesteun**						
weinig	6.5 (15)	72 (14)	50 (12)	2.647	1.910	895
veel	7.3 (9)	89 (9)	47 (9)	4.202	4.195	1.987
Totaal	6.7 (25)	79 (24)	49 (22)	3.136	2.680	1.325

* AL = het gemiddelde aantal problemen; AM = het percentage van de problemen waarvoor een invloeds poging is ondernomen; T = het percentage van de invloeds pogingen dat succes heeft opgeleverd.

** Van één club ontvingen we geen informatie over de directe en indirecte gemeentesteun.

van de hypothese bestaat. Dit is vooral toe te schrijven aan het lage percentage voor de categorie 'laag clubniveau' resp. 'gedaalde prestatiecurve'. De gemeente houdt bij haar beslissingen blijkbaar – bewust of onbewust – rekening met het niveau waarop de club speelt en met het verloop der prestaties in de voorbije jaren. Dit laatste waarschijnlijk met het oog op de verwachte waarde voor de gemeente in de toekomst. Clubs op het middelste en hoogste niveau en clubs waarvan de prestaties zijn gelijk gebleven of verbeterd zien relatief meer invloeds pogingen ingewilligd dan de andere clubs. Deze bevindingen zijn in overeenstemming met de ruittheorie. De waarde van de prestaties van deze clubs ligt hoog voor de gemeenten, bijgevolg zijn de tegenprestaties hoger.

Vatten we clubniveau op als indicator voor 'prestige' dan blijkt prestige samen te hangen met getoetste invloed. We herinneren even aan de bevinding van Braam die als indicator voor prestige bedrijfs grootte aanmerkte en géén verband met getoetste invloed vond (1973). Omdat zowel indicatoren als het veld van onderzoek verschillen, moeten we de intrigerende vraag, hoe we de uiteenlopende bevindingen moeten interpreteren, laten rusten. We stellen slechts vast dat simpele generalisaties over het verband tussen 'omvang' of 'hoogte' en invloed bij voorbaat een twijfelachtig waarheidsgehalte zullen hebben. Verder onderzoek naar dat type variabelen zal zich vooral moeten richten op de condities waaronder het verband met invloed voorkomt.

De vergelijking tussen de uitkomsten met betrekking tot prestatiecurve in dit onderzoek en bedrijfs groei bij Braam, biedt iets meer houvast. De verbanden zijn immers in beide gevallen aanwezig en de variabelen hebben méér gelijkenis. 'Klimmers' en 'groeiers' hebben relatief vaak succes bij de overheid. Met betrekking tot dit type variabelen lijkt het onderzoek juist en vooral gericht te kunnen worden op de vraag in hoeverre hier van een meer algemene wetmatigheid sprake is.

Een ander resultaat is het verschil in AL (= aantal problemen) naar prestatiecurve en gemeentegrootte dat vrij duidelijk in de verwachte richting gaat. De clubs die in prestatie achteruit zijn gegaan hebben gemiddeld minder problemen dan de andere clubs. Dit kan te maken hebben met het afnemen van de publieke belangstelling. Het verband tussen het teruglopen van prestaties en toeschouwersaantallen is evident. De behoefte aan accommodatieuitbreiding e.d. wordt voor deze categorie clubs minder urgent.

Het grotere aantal problemen (AL) in grote gemeenten kan niet verklaard worden vanuit een kleinere getoetste invloed in het verleden. Omdat de onderzoeksperiode drie jaar beslaat en ook de toezeggingen voor de twee daaropvolgende jaren zijn meegenomen hebben we in de tijd gezien een behoorlijk lange periode onder de loupe genomen. Het lijkt onwaarschijnlijk dat uitsluitend in de periode voorafgaande aan de onderzoeksperiode de getoetste invloed in grote gemeenten veel kleiner zou zijn geweest dan in kleine gemeenten zodat er meer

problemen voor de clubs in grote gemeenten resteerden. Het clubniveau kan evenmin als verklaring worden aangevoerd omdat het onderzoek zodanig is opgezet (zie pag. 460) dat er geen verband bestaat tussen clubniveau en gemeentegrootte. Wel is het denkbaar dat de clubs in grote gemeenten meer mogelijkheden bij de gemeente zien. Dit ligt echter in het begrip latente anticipatie opgesloten.

Voor wat betreft de gemeentesteun vinden we voor geen enkel invloedsaspect een tendentie in de richting van de hypothese. Clubs die weinig steun genieten behalen relatief niet vaker succes bij de gemeente dan clubs met veel steun. Clubs ($n = 15$) die in de drie onderzoeksjaren in totaal minder dan acht ton steun per club ontvingen, merkten we aan als clubs met weinig steun. De overige clubs ($n = 9$), clubs met veel steun, ontvingen in de drie onderzoeksjaren elk in totaal één miljoen of meer.

We dienen ons te realiseren dat er een vrij sterk verband is tussen gemeentegrootte en gemeentesteun. Desondanks zien we dat de samenhang tussen deze variabelen met de drie invloedsaspecten niet steeds even sterk is en in dezelfde richting gaat. Zo is er wel verschil in AL naar gemeentegrootte maar niet naar gemeentesteun. De omgekeerde situatie doet zich voor ten aanzien van AM. Terwijl beide onafhankelijke variabelen geen samenhang vertonen met T. Gaan we af op de bedragen dan valt voor beide onafhankelijke variabelen hetzelfde patroon te constateren. Het grootste bedrag aan problemen etc. zien we steeds in grote gemeenten en in gemeenten met veel steun.

Over het beeld dat verkregen wordt op basis van bedragen merken we verder het volgende op: De *gekregen* bedragen (vergelijkbaar met getoetste invloed), nemen niet toe met het clubniveau. Een nadere bevestiging van de tendentie clubniveau – getoetste invloed blijft dus uit. Bij de prestatiecurve vinden we juist wel een nadere bevestiging. Wat betreft de latente anticipatie (= het aantal problemen) zien we eveneens de tendenties bij prestatiecurve en gemeentegrootte nader bevestigd voor wat betreft de grootte van de bedragen. Zo zien we bijvoorbeeld dat de bedragen in grote gemeenten die in kleine gemeenten overtreffen. Clubs in grote gemeenten krijgen dus meer dan clubs in kleine gemeenten.

Als nevenresultaat zij nog vermeld dat, tegen de verwachting in, werd gevonden, dat clubs die reeds veel steun ondervinden van de gemeente ook meer krijgen ten gevolge van invloeds pogingen. Blijkbaar zijn er gemeenten die veel doen voor hun betaalde voetbalclub, op alle fronten, en gemeenten die wat dat betreft sterk achterblijven.

De samenhangen tussen onafhankelijke variabelen kunnen de resultaten beïnvloeden. In de volgende paragraaf gaan we na in hoeverre het verkregen beeld in stand blijft als de gemeente-variabelen constant worden gehouden.

3.3. Enkele controles: constanthouding van gemeentegrootte en gemeentesteun.

Het ligt voor de hand om na te gaan of de bevindingen gehandhaafd blijven als we andere factoren constant houden. Er zijn twee factoren die bij uitstek als controlefactor in aanmerking komen; gemeentegrootte en gemeentesteun. Het is immers zeer wel denkbaar dat de verbanden in kleine gemeenten anders zijn dan in grote. Hetzelfde geldt ten aanzien van de factor gemeentesteun.

In het bestek van dit artikel kunnen wel slechts het meest opvallende aspect nader beschouwen. Dit betreft de relatie tussen getoetste invloed en clubniveau. Uit tabel 4 blijkt dat de verbanden in grote en kleine gemeenten radicaal verschillen. De richting van het verband is tegengesteld. Hetzelfde geldt bij constant houden van gemeentesteun.

Tabel 4 Getoetste invloed naar clubniveau en gemeentegrootte, resp. gemeentesteun

clubniveau	Gemeentegrootte		Gemeentesteun		Totaal
	klein	groot	weinig	veel	
laag	6%	56%	8%	74%	36%
midden	59%	57%	68%	48%	57%
hoog	86%	19%	78%	21%	52%

De interpretatie – hoewel onder het nodige voorbehoud – zou als volgt kunnen luiden. Kleine en grote gemeenten voeren blijkbaar een verschillend beleid. In het bijzonder zien we dat een club op een laag niveau relatief beter wordt geholpen als ze zich in een grote gemeente bevindt dan wanneer ze in een kleine gemeente gevestigd is. De grote gemeenten willen blijkbaar niet achter lopen bij hun 'collega's' grote gemeenten. Kleine gemeenten spannen zich pas werkelijk in als hun club van 'hoog' niveau is. Ze zijn dan bereid hun 'paradepaard' extra te steunen. De gegevens met betrekking tot de bedragen, die we hier niet vermelden, ondersteunen deze conclusies.

Voor wat betreft de samenhangen onder constant houden van gemeentesteun zou de volgende interpretatie denkbaar zijn. Gemeenten die weinig steun geven laten het clubniveau een belangrijke rol spelen bij hun beslissing ten aanzien van invloedsposingen. Met het toenemen van het clubniveau neemt het relatieve aantal successen toe. Gemeenten die veel steun geven voeren blijkbaar een geheel ander beleid. Mede omdat dit vooral de grote gemeenten zijn lijken zij vooral uit op instanthouding zonder meer van het betaalde voetbal voor hun gemeente. Aangezien clubs die op midden of hoog niveau spelen minder gevaar lopen uit het betaalde voetbal te verdwijnen krijgen ze in die gemeenten dan ook zeker geen 'extra' steun t.o.v. clubs op laag niveau.

3.4. Determinanten van overheidsbeslissingen (getoetste invloed); enkele neven-resultaten. Waarschijnlijk laat een gemeentebestuur zich bij haar beslissing over

invloedsposingen ook door andere dan de reeds genoemde factoren leiden.⁶ We wezen reeds op de kenmerken van de clubvoorzitter. Daarnaast kan ook de situatie waarin het gemeentebestuur verkeert, bewust of onbewust, een rol spelen bij haar overwegingen. Deze situatie duiden we aan met de 'omgeving'. De factoren met hun bijbehorende variabelen zijn in tabel 5 en 6 gerubriceerd. Bijlage B bevat bij wijze van indicatie de onderlinge correlatiecoëfficiënten

Tabel 5 Omgevingskenmerken en getoetste invloed (T), resp. gekregen bedrag.

Omgevingskenmerken	aantal clubs	T %	gekregen bedrag in f 1.000,--
1. culturele factoren			
aspiratieniveau			
– leeftijd burgemeester:*			
jong	9	53	1.300
jong/oud	5	48	1.570
oud	8	60	1.150
– wijziging clubnaam:			
van niet gemeentenaam			
naar wel gemeentenaam	6	26	747
overige clubs	16	52	1.610
2. klimaat			
– centraliteit			
niet randstad	15	51	1.589
randstad	7	46	761
– cultuurevenementen			
laag	13	60	1.527
hoog	9	36	1.034
– sociale achterstand			
weinig	11	61	1.210
veel	11	42	1.440
– % industrie + bouw			
laag	8	45	726
hoog	14	52	1.668
– % werklozen			
laag	12	48	1.109
hoog	10	52	1.585
3. structurele factor			
– geïnstitutionaliseerde relatie			
niet	9	40	329
wel	13	53	2.015

*In sommige gemeenten had gedurende de onderzoeksjaren een burgemeestersverandering plaatsgevonden. We losten dit als volgt op:

leeftijdsklasse jong: zowel gaande als komende burgemeester behoorde tot de jongere leeftijdscategorie.

leeftijdsklasse jong/oud: de ene burgemeester behoorde tot de jongere leeftijdscategorie, de andere tot de oudere leeftijdscategorie.

leeftijdsklasse oud: beide burgemeesters vielen in de leeftijdscategorie oud.

tussen de omgevingskenmerken en tussen de voorzitterskenmerken. Opvallend daarbij is dat de 'klimaat-variabelen' onderling sterk samenhangen en als het ware één factor vormen.

We bespreken de factoren en de resultaten thans nader.⁷

Allereerst enkele *omgevingsfactoren*.

Culturele factoren

1. Culturele factor: Aspiratieniveau van het gemeentebestuur. We beperken ons daarbij tot twee indicatoren.

– Leeftijd van de burgemeester. Sommige gemeenten is er veel aan gelegen hun image naar buiten zo goed mogelijk te doen zijn. Dit kan met verschillende oogmerken gebeuren (b.v. aantrekken werkgelegenheid, inwoners, toeristen, e.d.). De betaalde voetbalclub kan een aardig visitekaartje zijn. De club dient dan wel, liefst ook internationaal, aan de weg te timmeren. Voor jonge burgemeesters kan het, met het oog op hun carrièresppectieven, aanlokkelijker zijn hun gemeente sterk te promoten dan voor burgemeesters die aan hun pensioen toe zijn. Uit het onderzoek blijkt echter dat de leeftijd van de burgemeester in deze geen rol van betekenis speelt.

– Wijziging clubnaam. In de 'verkooppolitiek' van de gemeente kan het goed van pas komen dat haar naam zo ver mogelijk reikt. Het is denkbaar dat een club die de naam van de gemeente aanneemt daarvoor goodwill bij het gemeentebestuur kweekt. Het uitlokken van een wijziging van de clubnaam in de gemeentenaam zegt aldus iets over het aspiratieniveau van de gemeente. Het blijkt echter dat een dergelijke naamsverandering eerder een averechtse uitwerking heeft. De getoetste invloed is lager voor de clubs die hun naam wijzigden in die van de gemeente dan voor clubs waarbij dit niet gebeurde. In plaats van de verwachte grotere steun in ruil voor de naamsverandering vindt dus juist relatief minder vaak een positieve behandeling plaats.

2. Klimaat voor betaald voetbal. De uitdrukking: 'het stadion is de schouwburg van de gewone man' doet veronderstellen dat het voetbalstadion voornamelijk door de hand-arbeidende klasse wordt bezocht. In dit licht is het interessant om na te gaan in hoeverre de beroepsstructuur en het culturele leven verband houden met het onderwerp van onderzoek. Daarnaast leeft her en der nog de rivaliteit randstad – rest van Nederland. Dit zou gemeenten buiten de randstad er toe kunnen aanzetten hun club sterker te steunen. Het leek ons interessant om na te gaan of dat kenmerk een rol van betekenis speelt in de beslissing van het gemeentebestuur. We kozen de volgende indicatoren.

– Centraliteit van de gemeente in Nederland. In verband met het geringe aantal clubs volstonden we met de tweedeling randstad – niet randstad. In tegenstelling

met ons vermoeden vinden we geen verschil in getoetste invloed en gekregen bedrag tussen clubs uit en buiten de randstad. Als er al van rivaliteit sprake is, dan komt dit niet tot uiting in het beleid van de gemeenten t.a.v. de betaalde voetbalclubs.

– Cultuurevenementenbezoek. Het gemiddelde bezoek per inwoner aan evenementen die doorgaans onder cultuur worden verstaan. In gemeenten waar het cultuurevenementenbezoek relatief laag is, is de getoetste invloed (T) aanzienlijk hoger dan in gemeenten waar dergelijke evenementen frekwenter worden bezocht. Of hier het culturele leven ten koste gaat van de steun aan het betaalde voetbal moet echter sterk worden betwijfeld. Het ontbreken van een verschil in gekregen bedrag staat een dergelijke conclusie althans niet toe.

– Sociale achterstand. Door het Sociaal-Cultureel Planbureau is een rangschikking gemaakt van alle Nederlandse gemeenten op een aantal sociaal-culturele aspecten. We lichtten daaruit de gemeenten die in ons onderzoek vielen. De getoetste invloed (T) is het grootst in gemeenten met een relatief geringe sociale achterstand. Een mogelijke interpretatie is dat dit type gemeenten eerder toekomt aan inwilliging van invloedspogingen door betaalde voetbalclubs nu de sociale noden relatief beter zijn bestreden. Het ontbreken van verschil in gekregen bedrag noopt echter tot voorzichtigheid bij de interpretatie.

– % industrie + bouw. Werknemers in de industrie en de bouw komen als eersten in aanmerking om als hand-arbeidende klasse aangemerkt te worden. Het % van de beroepsbevolking in de gemeente dat daarin werkzaam is kan voor een gemeente een factor zijn om bij haar verdelingsbeleid rekening te houden. Dit gebeurt blijkbaar niet aangezien de verschillen in getoetste invloed (T) en gekregen bedrag niet groot genoeg zijn om er betekenis aan te hechten.

– % werklozen. Een gemeente met een hoog werkloosheidspercentage kan aan andere voorzieningen de voorkeur geven zodat recreatievormen als het betaalde voetbal naar het tweede plan verhuizen. Het moet echter ook niet uitgesloten worden geacht dat juist deze recreatievorm extra wordt bedacht als er relatief veel werklozen zijn omdat ze bij verkiezingen veel stemmen kunnen opleveren. ('Het volk wil brood en spelen' motief). De bevindingen wijzen er echter op dat het percentage werklozen geen rol van betekenis speelt, noch naar getoetste invloed (T), noch naar gekregen bedrag.

Ten aanzien van het klimaat waarin de betaalde clubs verkeren kan samenvattend worden opgemerkt dat dit er niet al te sterk toe doet. Verschillen zijn er uitsluitend in getoetste invloed en dan nog alleen voor cultuurevenementenbezoek en sociale achterstand.

3. Structurele factor: de geïnstitutionaliseerde relatie club - gemeente (mate van integratie gemeente-club). Bij haar steunverlening aan de club kan een gemeente bedingen dat namens haar iemand bij de club een oogje in het zeil houdt. Dat

kan gebeuren als bestuurslid, commissaris, gedelegeerde e.d. De relatie tussen club en gemeente heeft daarmee een duurzaam karakter gekregen, wat op het invloeds- en verdelingsproces effect kan hebben.

Hier kan zich een interessant proces afspelen. Terwijl in veel gevallen de gemeentefunctionaris min of meer als 'controleur' is bedoeld, gaat hij zich meer en meer met de club identificeren. De haalbaarheid van clubwensen kan in een vroeg stadium aan hem worden voorgelegd. Aldus kan een meer gestroomlijnd kader ontstaan waardoor invloedspogingen worden gesluisd. Het is zelfs denkbaar dat de gemeentevertegenwoordiger als pleitbezorger voor de club optreedt. Het onderzoeksresultaat wijst duidelijk in deze richting.

We bespreken thans een tweede categorie factoren, namelijk de *invloedsbases van de voorzitter*. Zoals we reeds opmerkten, komen hiervoor in aanmerking (1) prestige, (2) deskundigheid en (3) het vertrouwen dat hij inboezemt omdat hij tot dezelfde 'kringen' behoort (het zgn. particularisme).

1. *Prestige*. Als indicator hiervoor namen we de sociaal economische status, een combinatie van opleidingsniveau en beroepsniveau. Merkwaardigerwijze neemt de getoetste invloed af naarmate de SES hoger is. Dit zou gelegen kunnen zijn in het feit dat alle voorzitters, landelijk gezien, behoren tot de hogere SES-klassen. Binnen deze categoriën gaat het dan nog slechts om nuanceringen.

2. *Deskundigheid*.

a. Allereerst de deskundigheid met betrekking tot het betaalde voetbal. Deze werd geïndiceerd door de mate van kennis omtrent twee relevante rapporten (zgn. Rapport commissie Christiaanse, 1976, en Gezonder Betaald Voetbal, 1978). Kennis hiervan bleek echter van geen belang te zijn.

b. Vervolgens de sociaal-organisatorische deskundigheid. In hoeverre is de voorzitter bekwaam in het werken in of met belangenorganisaties. De vier indicatoren zijn:

- cosmopolitisme
- contacten met het bedrijfsleven
- lidmaatschappen van overheidscommissies
- lidmaatschappen van culturele organisaties

Of de voorzitter in meer of mindere mate landelijk was georiënteerd (cosmopolitisme) maakte geen verschil uit. De verschillen in getoetste invloed (T) en gekregen bedrag ten aanzien van de overige drie indicatoren wijzen in eenzelfde richting. Er vallen twee types voorzitters te onderscheiden. Het eerste type is meer georiënteerd op het bedrijfsleven en heeft minder getoetste invloed (T) en krijgt ook minder geld. Het tweede type is meer gericht op de 'community' (overheidscommissies en culturele organisaties), heeft een grotere getoetste

Tabel 6 Voorzitterskenmerken en getoetste invloed (T), resp. gekregen bedrag.

Voorzitterskenmerken	aantal	getoetste invloed (T) %	gekregen bedrag in f 1.000,--
1. Prestige			
– S.E.S.:			
laag	11	75	2.201
hoog	11	29	449
2. Deskundigheid			
a. inhoud			
– betaald voetbal:			
beide rapporten			
grondig gelezen	11	49	1.763
niet grondig gelezen	11	48	888
b. maatschappelijke contacten			
– cosmopolitisme:			
minder	17	47	1.296
meer	5	53	1.425
– bedrijfslevenscommissies			
geen lid	14	59	1.843
wel lid	8	32	1.112
– overheidscommissies			
geen lid	16	31	402
wel lid	6	81	3.789
– culturele commissies			
geen lid	16	37	482
wel lid	6	72	3.576
3. Particularisme			
– lid kringen Rotary e.d.:			
geen lid	13	52	1.640
wel lid	9	42	870
– vanuit wethouder			
soms/niet	6	23	122
regelmatig	16	55	1.776
– naar wethouder			
soms/niet	7	26	129
regelmatig	15	57	1.883
– vanuit IIe kamerlid			
nooit	13	35	849
soms/regelmatig	9	65	2.013
– naar IIe kamerlid			
nooit	13	35	822
soms/regelmatig	9	63	2.052

invloed (T) en krijgt een groter bedrag van de gemeente. Mogelijk ontvangt de bedrijfsgeoriënteerde voorzitter meer steun voor zijn club uit het bedrijfsleven. Hierop hopen we in een latere publicatie uitvoeriger terug te komen.

3. *Particularisme*. Hierbij gaat het om de vraag of de beslisser 'vertrouwen' stelt in de voorzitter omdat hij een 'bekende' is, b.v. omdat hij tot dezelfde sociale kringen behoort. Als indicatoren hiervoor kozen ze:

- lidmaatschap kringen als Rotary, Lions e.d.
- contacten met wethouder, zowel door hem geraadpleegd als te raadplegen persoon. Door de keuze van de wethouder werd beoogd het lokale niveau erbij te betrekken.
- contacten met Ite kamerleden. Ook nu weer door hen geraadpleegd en zelf te raadplegen. Het landelijke niveau was daarmee eveneens vertegenwoordigd.

Analoog aan Braam (1973) vinden we dat het lidmaatschap van kringen als Rotary en Lions e.d. niet samenhangt met het bezitten van invloed op de overheid. Blijkbaar vindt daar minder bedisseling plaats dan wel eens verondersteld wordt. 'Kringen' liggen meer in de sfeer van het bedrijfsleven (Zijdeveld, 1979). Het lidmaatschap van deze 'kringen' tendeeft eerder naar een negatieve samenhang met getoetste invloed (T). Contacten met overheidsfunctionarissen, hier wethouder en Ite kamerlid, zijn echter wel belangrijk. Deze contacten liggen veeleer in de reeds eerder vermelde communitysfeer. Hier ligt mogelijk de relatie tussen het type gemeente (gemeenten die veel doen voor de betaalde voetbalclub en gemeenten die dat niet doen) en de oriëntatie van de club verpersoonlijkt in de voorzitter (community versus bedrijfsgeoriënteerd).

Overzien we deze paragraaf dan blijken de volgende variabelen de beslissing in gunstige zin voor de club mede te bepalen:

- geïnstitutionaliseerde relatie club-overheid
- community-oriëntatie van de clubvoorzitter. Blijkend uit:
 - lidmaatschap voorzitter van overheidscommissies en culturele organisaties
 - contacten met wethouder en kamerleden (hierbij is echter niet helemaal zeker of er van contaminatie met getoetste invloed sprake is).

Het beeld dat hieruit valt te vermoeden is het volgende: *naarmate de sociale verwevenheid van de 'werelden' van club en overheid groter is, heeft de club meer invloed*. Deze bevinding vertoont enige overeenkomst met die bij Braam: bedrijven die goed in belangenorganisaties waren genesteld hadden relatief veel invloed op de overheid.

4. Discussie en samenvatting

In deze slotparagraaf willen we achtereenvolgens enkele opmerkingen plaatsen over de kwaliteit van de gegevens, terugkomen op het begrip invloed en tot slot de voornaamste onderzoeksbevindingen kort samenvatten.

4.1. *De kwaliteit van de gegevens*. De kwaliteit van de verzamelde gegevens

wordt door ons hoog aangeslagen. We hebben daarvoor drie aanwijzingen.

Volgens staatssecretaris Wallis de Vries bedroeg de gezamenlijke schuld van de betaalde voetbalclubs in 1978 28 miljoen. Onze gegevens, die betrekking hebben op 1978 en op 25 van de 37 clubs, wijzen op een tekort van 18 miljoen. Als de clubs die buiten het hoofdonderzoek vielen gemiddeld een evengroot tekort hebben als de clubs in het hoofdonderzoek, en er is geen reden te veronderstellen dat dit niet het geval zou zijn, én we houden rekening met de inflatiestijging van 5% in 1979, dan liggen de bedragen in dezelfde orde van grootte.

In 1977 steunden de gemeenten het betaald voetbal met ruim 11 miljoen (VNG, 1979). Wij kwamen voor dat jaar tot 9 miljoen. Ook nu weer stemt dat bedrag overeen met dat van elf miljoen als we weten dat de Amsterdamse en Rotterdamse clubs buiten beschouwing bleven. Het bedrag van 11 miljoen is gebaseerd op 32 clubs. Het bedrag van 9 miljoen op 25 clubs.

In de loop van 1979 verschenen regelmatig berichten in de media over schulden, problemen e.d. van de clubs. Voor zover dat nagegaan kon worden waren de daarbij genoemde bedragen in overeenstemming met onze gegevens.

De kwaliteit van de data zegt ook iets over de meetprocedure. De procesmethode maakt het blijkbaar zeer goed mogelijk te achterhalen wat er inzake invloed aan de hand is. Bovendien blijkt de bereidwilligheid van de respondenten tot het verschaffen van de gevraagde informatie groot te zijn.

4.2. Het begrip invloed. Zoals we reeds opmerkten, hebben we het begrip invloed vooral gehanteerd in termen van percepties en interacties (of non-interacties). Hoe mensen hun eigen wereld zien en hoe vaak ze met elkaar omgaan hebben we primair uitgedrukt in indices gebaseerd op *aantallen* (problemen, invloeds pogingen en successen). Binnen deze aantallen is echter een tweede dimensie van percepties en interacties in het spel: de problemen etc. hebben verschillende *gewichten*, omdat er zeer uiteenlopende bedragen in geld mee gemoeid zijn. Onze voorlopige oplossing is geweest de bedragen apart te vermelden, naast de indices. Dit leverde soms tegenstrijdige resultaten op. De vraag rijst dan of beide gegevens – aantallen en bedragen – niet te combineren zijn. In een latere publicatie hopen we hierop terug te komen.

4.3. De voornaamste onderzoeksbevindingen. We kozen vier variabelen waarvan de relatie met invloed in hypothesen werd geformuleerd, t.w.: clubniveau, prestatiecurve, gemeentegrootte en gemeentesteun. We resumeren hier de belangrijkste resultaten.

Allereerst blijkt dat zowel het clubniveau als prestatiecurve met getoetste invloed samenhangen. Als we de toegekende bedragen in de beschouwing betrekken, blijkt dit beeld voor de prestatiecurve te worden bevestigd. Zowel 'hooggeplaatste' als 'klimmende' clubs zien hun invloeds pogingen dus relatief

vaak ingewilligd. Wij wezen op de opvallende overeenkomst in resultaten tussen 'klimmers' in dit onderzoek en de 'groeiers' in het onderzoek van Braam over invloed van bedrijven op de overheid.

Vervolgens is gebleken dat de zojuist genoemde relatie tussen clubniveau en getoetste invloed onder bepaalde condities positief is, maar onder andere condities juist negatief is. Het positieve verband is namelijk aanwezig in kleine gemeenten en in gemeenten die weinig steun geven. Daarentegen neemt in grote gemeenten en in gemeenten die toch al veel steun geven de getoetste invloed juist af als het clubniveau hoger is. Dit wijst op een zeer verschillend beleid van de gemeenten. Zo lijken kleine gemeenten zich alleen voor hun club in te spannen als deze een 'paradepaard' is.

De variabelen gemeentegrootte en gemeentesteun blijken nauwelijks enig verband met de invloedsaspecten te vertonen. Wel zagen we dat de toegekende bedragen in grotere gemeenten hoger zijn dan in kleine gemeenten. Wat betreft de variabele gemeentesteun vonden we een merkwaardig resultaat. Gemeenten die toch al veel steun geven, kennen op grond van invloedspogingen van hun clubs hogere bedragen toe dan gemeenten die weinig steun verschaffen. Blijkbaar zijn er twee typen gemeenten: binnen het ene type doet men veel voor het betaald voetbal en wel op verschillende fronten, in het andere type juist niet.

Tenslotte leverde het onderzoek een aantal belangwekkende nevenresultaten op. Zo vallen overheidsbeslissingen voor de club relatief vaak in gunstige zin uit als:

- er een geïnstitutionaliseerde relatie is tussen de club en de gemeentelijke overheid
- de voorzitter meer 'community' dan bedrijfsgeoriënteerd is.

Deze bevindingen, die wijzen op het effect van de sociale verwevenheid van de 'werelden' van club en overheid, komen in vergaande mate overeen met hetgeen bij de invloed van bedrijven op de overheid werd aangetroffen.

Contacten in de bedrijfssfeer daarentegen dragen niet in positieve zin bij aan invloedsuitoefening van betaalde voetbalclubs op de gemeentelijke overheid. De rol van 'kringen' als Rotary en Lions bleek voor de invloed van de clubs, evenmin als bij de bedrijven, niet van betekenis te zijn.

Het onderzoek en zijn resultaten tonen aan dat de 'proces-methode' niet alleen mogelijkheden biedt om invloedsverdelingen vast te stellen, maar ook om te belichten welke intermediaire structuren in de invloedsprocessen van belang zijn en welke niet.

Bijlage A. Problemen in accommodatie- en vermogenssfeer

	enkelvoudig probleem	probleem in combinatie	totaal
<i>Accomodatiesfeer</i>			
grasmat	2	1	3
materialen	1	1	2
veldafrastering/hekwerk	7	4	11
tribunes	15	7	22
verlichting veld	11	8	19
stadion	—	3	3
parkeergelegenheid bij stadion	7	2	9
toevoerwegen op het terrein	2	2	4
bestuurskamer	6	7	13
kleedkamer	9	6	15
kantine	3	9	12
spelershome	5	7	12
restaurant	2	9	11
trainings/bijvelden	10	5	15
toiletten	3	—	3
verlichting trainingsvelden	4	—	4
dug-out	1	—	1
lokettering	2	—	2
ligging sportpark/geheel nieuw stadion	3	—	3
geluidsinstallatie	2	—	2
scorebord	1	—	1
onderhoud accommodatie	1	—	1
Totaal	97	71	168
<i>Vermogenssfeer</i>			
schuldenlast	14		
onevenwichtige begroting/ exploitatietekort	13		
gebrek aan extra middelen	16		
Totaal	43		

Bijlage B. Onderlinge correlaties omgevingskenmerken en voorzitterskenmerken. De significante correlaties ($\alpha = 10\%$; tweezijdig getoetst) zijn onderstreept.

OMGEVINGSKENMERKEN

OMGEVINGSKENMERKEN	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.				
1. leeftijd burgemeester	x	.14	.00	-.04	-.18	-.04	-.17	.07				
2. wijziging clubnaam		x	-.06	.07	.03	-.05	-.05	-.13				
3. centraliteit			x	<u>-.56</u>	<u>-.70</u>	.22	<u>-.75</u>	-.15				
4. cultuurevenementen bezoek				x	<u>.88</u>	<u>-.59</u>	<u>.83</u>	-.19				
5. sociale achterstand					x	<u>-.42</u>	<u>.97</u>	.22				
6. % industrie en bouw						x	<u>-.32</u>	-.05				
7. % werklozen							x	-.16				
8. geïnstitutionaliseerde relatie								x				
VOORZITTERSKENMERKEN	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	
1. S.E.S.	x	.06	.24	.22	-.18	-.04	<u>.44</u>	-.02	-.09	.03	.10	
2. deskundigheid betaald voetbal		x	.15	<u>.28</u>	.07	.02	<u>.17</u>	<u>.35</u>	.06	-.05	-.04	
3. cosmopolitisme			x	.14	<u>-.46</u>	.22	.01	<u>.28</u>	.07	-.01	-.19	
4. contacten met bedrijfsleven				x	-.18	-.06	<u>.39</u>	.11	-.05	.01	-.07	
5. lid overheidscommissies					x	-.02	.08	.16	<u>.31</u>	<u>.33</u>	<u>.35</u>	
6. lid culturele organisaties						x	<u>.39</u>	<u>.32</u>	<u>.33</u>	-.10	.17	
7. lid kringen, Rotary e.d.							x	.12	.12	-.02	.16	
8. contact vanuit wethouder								x	<u>.43</u>	.18	.16	
9. contact naar wethouder									x	.19	.27	
10. contact vanuit 2e kamer											x	
11. contact naar 2e kamer												x

Voetnoten

1. Onze dank gaat uit naar drs. P. Geurts, drs. G. Tabak, drs. P. Wassenberg en L. Peeters Weem voor de verleende assistentie bij de uitvoering van het onderzoek en aan prof. dr. E. Bijnen en mevr. drs. M. Braam-Voeten voor het kritisch doornemen van het concept.

2. Het product van de drie aspecten is gelijk aan het aantal effecten (successen).

$$S = AM \times AL (= P \times \frac{IP}{P} \times \frac{S}{IP})$$

3. Onder directe steun verstaan we subsidies en bijdragen in de huishouding van de club. Onder de indirecte steun valt het beneden de kostprijs verschaffen van faciliteiten door de gemeente aan de club.

4. Een nadere toelichting op de beslissingen die bij de categorisering zijn genomen, is verkrijgbaar bij de auteurs.

5. Niet altijd was het exacte bedrag bekend. Dit leidde ertoe dat soms een schatting moest plaats vinden.

6. Dat het betaalde voetbal de overheid in het algemeen en de gemeenten in het bijzonder de laatste jaren zorgen baart, blijkt uit diverse publicaties. We noemen hier slechts De Koning 1979, Lindhout 1980, Ministerie CRM 1977, Nuyens 1977, Pot 1978, Stichting Sociaal Management 1979 en VNG groene reeks nr. 10, 1979.

7. Niet alle verschillen zijn groot genoeg om er waarde aan toe te kennen. Voor percentage verschillen hanteren we een marge van meer dan 10%, voor bedragen minimaal 1 miljoen verschil.

Literatuur

- Alferink, E., Tien jaar VARA-ombudsman. Een empirisch onderzoek naar de invloed van de TV-ombudsman en zijn coalitiepartners op het beleid van de overheid, *Sociologische Gids*, 1980, 483-500.
- Bachrach, P. en Baratz, M.S., Two faces of power, *American Political Science Review*, 56, 1962, 947-952.
- Bachrach, P. en Baratz, M.S., Decisions and Nondecisions: An analytical framework, *American Political Science Review*, 57, 1963, 632-642.
- Blau, P. *Exchange and power in social life*, New York, 1964.
- Braam, G. P. A., *Invloed van bedrijven op de overheid; een empirische studie over de verdeling van maatschappelijke invloed*, Meppel, 1973.
- Brand, A. M. M.; Goor, H. van en Poiësz, B. C. A. M., Protestacties van middenstanders tegen beleidsmaatregelen van de lokale overheid. Een empirisch onderzoek naar determinanten van succes. 1980 (nog niet gepubliceerd).
- Ellemers, J. E., *Macht en sociale verandering*, Meppel, 1968.
- Elting, L. en Even, M., Onderwijs, invloed en sociale ongelijkheid: een empirisch onderzoek naar de invloed van scholen op het overheidsbeleid, Rapport Instituut voor Onderwijskunde, 1977.
- Felling, A. L. A., *Lokale macht en netwerken*, Alphen a.d. Rijn, 1974.
- Homans, G. C., *Social behaviour; its elementary forms*, London, 1961.
- Koning, G. de, Spel zonder grenzen, *De Nederlandse Gemeente*, 33, 1979, 36, 417-423.
- Lazarsfeld, P. F. en Rosenberg, M., *The language of social research*, New York, 1955.

- Lindhout, D.P., Budgetbewaking voor topsport. *B en G.*, 7, 1980, 5, 128-129, en *B. en G.*, 7, 1980, 6/7, 167-169.
- Ministerie CRM, Rapport van de overheidscommissie CRM betaald voetbal, Rijswijk, 1976 (Commissie Christiaanse).
- Ministerie CRM, Topsport en rijksoverheid, Rijswijk, 1977.
- Nuyens, W. J. F. I., Het einde van een voetbalsubsidie. *Openbare Uitgaven*, 10, 1977, 3, 100-106.
- Parsons, T., *Politics and sociale structure*, New York, 1969.
- Pot, C., Subsidies voor betaald voetbal binden aan basisvoorwaarden, *B. en G.*, 5, 1978, 11, 215-217.
- Runciman, W. G., *Relative deprivation and social justice*, London, 1966.
- Stichting Sociaal Management; Rapport maatschappelijke begeleiding van de contract-speler in het betaalde voetbal, Nijmegen, 1979.
- Stuurgroep Betaald Voetbal, Gezonder betaald voetbal, Rijswijk, 1978.
- V.N.G.; Gemeentelijke uitgaven voor de sport, *Groene Reeks* nr. 43, 1979.
- V.N.G.; Topsport, wiens verantwoordelijkheid, *Groene Reeks* nr. 10, 1979.
- Zijdeveld, A. C., Serviceclubs en verzorgingsstaat, *Sociale Wetenschappen*, 22, 1979, 3, 221-235.